

BORBENA DEJSTVA POSLE NEPRIJATELJSKE OFANZIVE

a) *Vojna situacija u Lici*

Prekidom borbenih dejstava i povlačenjem trupa 5. armijskog korpusa u polazne rejone, iz kojih su krenule u nastupanje, okončana je operacija »Vajs I« u Lici. Time je Komanda 2. italijanske armije u Sušaku došla u priliku da sprovede svoje namere i poodavna sročene planove o povlačenju svojih trupa iz Like i prepuštanju toga prostora pod kontrolu i odbranu ustaško-domobranskim, a delimično i četničkim snagama.²⁴⁰ U sprovođenju svojih namera ovoga puta ona zaista nije oklevala. Još dok su borbena dejstva bila u punom zamahu, Komanda 2. armije je naredila da se odmah, po završetku operacije »Vajs«, divizija »Re« ima povući sa prostora Gospić - Otočac i razmestiti u garnizonu na prostoriji između puta Senj - Josipdol i pruge Rijeka - Ogulin, a divizija »Sasari« da se povuče u zonu Knin - Drniš, gde će se zadržati privremeno - do upućivanja u otadžbinu. Odluka je bila neopoziva. Uzaludni su bili napori i molbe visokih ustaško-domobranskih štabova da se povlačenje za izvesno vreme odgodi ili da u Otočcu zadrže bar jedan svoj bataljon, popuštanja nije bilo, molbe su ostale neuslišene. O italijanskim namerama i odlukama Glavni stožer je pravovremeno obavestio vojni poverenik NDH kod 2. armije u Sušaku.²⁴¹ Čim su okončale dejstva i povratile se iz borbe, italijanske trupe su nastavljale evakuaciju i povlačenje. Već 4. marta poslednji delovi divizije »Sasari« napustili su Gračac i sva uporišta do Knina. Kod četnika, čiji je zadatak bio da preuzmu i vlast i odbranu, odmah je nastupila pometnja i počeli su da beže iz mesta. Neki su bežali sa Italijanima, a neki su se hvatali šume i Velebita. Povlačenje divizije »Re« išlo je znatno usporenije, možda i kao izvestan ustupak zahtevima ustaško-domobranskih štabova. Mada su Medak napustili 4. marta, prepuštajući ga 1. bojni 12. domobranske pukovnije i četnicima, Gospić su napustili tek oko polovine marta. Pošto su pod pritiskom prethodno povukli svoj bataljon i Vrhovina, poslednje jedinice divizije »Re« napustile su Otočac 12. aprila pod žestokim udarima 8. divizije i goranskih brigada. Pošto su se sa njima povlačile sve ustaško-domobranske jedinice, delovi i ustanove, uglavnom tri satnije 12. pukovnije i delovi nekih drugih jedinica koji su se tu zatekli, toga dana su snage 8. kordunaške divizije ušle i oslobodile Otočac. I ovde su se četnici, mada brojni i dobro naoružani, bez značajnijeg otpora odmah dali u bekstvo, deo je išao sa Italijanima, ustašama i domobranima, a deo je pobegao.²⁴²

Početkom marta ustaško Zapovjedništvo operativnog područja Lika (u daljem tekstu »ZAPOLI«) imalo je na raspolaganju četiri i po ustaške djelatne (aktivne, operativne) bojne, jednu ustašku pripremnu bojnu i četiri domobranske bojne, tri samostalne domobranske satnije 12. pješačke pukovnije, jedan oklop-

240) Zb. V-9, d. 162, 180, 183; V-10, d. 146; V-11, d. 129, XIII-2, d. 120, k. 96, br. reg. 5/19-3.

241) Zb. V-12, d. 150, 158, k. 21. br. reg. 11/1-30.

242) Zb. V-13, d. 198, k. 421, br. reg. 26/1-2/II, k. 20, br. reg. 3/1-9, 4/1-23, 12/1-3, 13/1-19, 14/1-13, 14/143, film 3/159-165, k. 118a, br. reg. 4/5.

ni sat ijednu gorsku bitnicu. Osim toga, po mestima i selima koje su kontrolisale, bio je ne mali broj oružnika i ustaške milicije pod oružjem. Ovim ustaško-domobranskim snagama, u odbrani poverenog im prostora, trebalo je tesno i neprekidno da sadejstvuje znatan broj četnika oko Otočca i u Metku. Ako je verovati ustaškom vojnom povereniku u Sušaku tada su u Škarama pored Otočca četnici imali 800 pušaka, 60 puškomitraljeza, 24 mitraljeza, 4 topa i nešto minobacača. Zapovednik operativnog područja Lika, ustaški pukovnik Vjekoslav Servaci, bio je uveren da će ovim snagama moći ne samo uspešno braniti i držati preuzete garnizone i uporišta već i proširivati prostor pod svojom kontrolom. No, njegova samouverenost ubrzo će se pokazati neosnovanom. U tome cilju energično je sprovodio sve potrebne mere, među ostalim i potpunu mobilizaciju ljudstva za popunu postojećih i stvaranje novih ustaških bojni, u skladu sa svojom još u februaru donetom odlukom. Već 4. marta on izveštava da je, pošto Italijani za nekoliko dana odlaze, izvršio sve pripreme za preuzimanje pruge od Sinca do Lovinca. A, 6. marta on izveštava da »vrši u Otočcu novačenje ljudstva od 18 do 45 godine«. ²⁴³⁾ Međutim, izgubljeni inicijativu, svi njegovi napori da zadrži i odbrani posednuti prostor bili su uzaludni. Snage 6. i 8. divizije odmah su preuzele inicijativu i počele sistematske napade, pa su se njegove bojne pod tim udarima jedna za drugom raspadale i do nogu su satirane.

Nije na odmet pomenuti daje zapovednik 2. oružničke pukovnije u Gospiću bio, u pogledu stanja i razvoja situacija u Lici posle odlaska Italijana, mnogo manje optimista. U svom izveštaju ustaškim vrhovima za mart 1943. godine, on kaže: »Poduzimane akcije protiv partizana od strane naših i italijanskih oružanih snaga nisu dale pozitivne rezultate, jer su partizanske bande sada još ogorčenije uslijed toga što su im popaljena skoro sva sela, te se sada ponovo okupljaju i vrše masovne napade na hrvatsku sela i naše oružane snage, koje uslijed malobrojnosti i slabog naoružanja nisu u mogućnosti da pruže efikasnu zaštitu hrvatskom pučanstvu osobito na području kotareva Gospić, Knin i Otočac.« Malo zatim, ne bez rezignacije, on uzvikuje: »Ako talijanske snage nisu mnogo postigle u uništenju partizana, ipak su barem dobro osiguravale veća mesta«. Ako se odbace neumesni izrazi i žalopojke za hrvatskim selima i narodom, koga niko nije ni napadao ni ugrožavao, onda se mora priznati da njegova ocena vlastitog položaja nije bila nerealna.

Na dan 1. marta 1943. godine, 2. lička brigada nalazila se sa tri bataljona u rejonu Čanak - Kuzmanovača, a njen 3. bataljon nalazio se u selu Sertić Poljana. Ona je sa dva bataljona, od 7. do 9. marta, sadejstvovala 6. primorsko-goranskoj brigadi u napadu na četnike u Crnoj Vlasti i rušenju pruge Sinac-Janjče. Naime, 4. bataljon je bio pridat 6. brigadi da joj prilikom napada na Crnu Vlast osigura bokove i leđa, posedanjem položaja na liniji: k. 1074 do k. 1082. i da jednom četom demonstrira napad na italijansku posadu na Panosu. Jednim bataljonom vršene su diverzije na pruzi između železničkih stanica Ličko Lešće - Janjče. ²⁴⁴⁾ Mada napad 6. brigade na četnike u Crnoj Vlasti nije uspeo, bataljoni 2. brigade su svoje zadatke uspešno izvršili. Za to vreme 3. bataljon »Mićo Radaković« još uvek je bio u rejonu Sertić Poljana, gde je osiguravao prolaz, prikupljao i sprovodio izbeglice u povratku na Kordun i Baniju. Ovaj bataljon je ostao u tome rejonu do polovine marta, očekujući smenu od jedne čete 3. bataljona Kordunaškog partizanskog odreda. U toku 12. marta sadejstvovao je 4. kordunaškoj brigadi koja je napadala ustašku posadu u Saborskom, napadom na posadu u za-

243) AVII, k. 86, br. reg. 6/15-1, k. 20, br. reg. 4/1-23, 6/1-22, 12/1-3, 14/1-13, k. 22, br. reg. 2/1-4, 2/1-6.

244) Zb. V-13, d. 10, 42, 101, 118, 122, 129, k. 801, br. reg. 7/6, k. 796, br. reg. 25/2.

seoku Kuselj. Potom je smenjen i oko 15. marta je stigao u selo Vrebac.²⁴⁵ Posle sadejstva 6. brigadi oko Crne Vlasti i diverzije na pruži, 2. brigada bez 3. bataljona prikupila se na prostoru Vrebac - Mogorić.

U prvoj polovini marta, dok su Italijani još čvrsto držali i branili Vrhovine i Otočac, celokupne snage ustaškog Operativnog područja Lika bile su ovako raspoređene:

- u rejonu Otočca: 2. lovačka bojna, 19. satnija 12. pukovnije, mesno zapovjedništvo i zapovjedništvo osnutka (baze) doknadne (dopunske) bojne 12. pukovnije (sve u mestu). U Švici je bila 20. satnija 12. pukovnije, a u mestu Sinac pohodna satnija 12. pukovnije;

- prugu od velikog tunela Sinac do železničke stanice Janjče, obezbeđivala je 3. lička železnička stražarska bojna;

- prostor Studenci, Perušić, Lički Osik, Široka Kula pokrivala je 34. ustaška bojna i polovina (dve satnije) 33. ustaške pripremne bojne;

- u Gospiću: 9. ustaška bojna, 6. pripremna ustaška bojna, tenkovski sat i 4. gorska bitnica. Pored ovih snaga u mestu je bilo još: zapovjedništvo operativnog područja sa stožerom satnijom, zapovjedništvo ustaškog 4. zdruga sa stožerskom satnijom, zapovjedništva 2. oružničke pukovnije i oružničkog krila Gospić sa svojim jedinicama;

- prostor Bilaj - Medak pokrivala je 31. ustaška bojna, dok je 1. bojna 12. pukovnije glavninu imala u rejonu Gospić - Bilaj, a jednu satniju u Raduču i Lovincu;

- put Gospić - Karlobag obezbeđivala je 1. lička železnička stražarska bojna, imajući posade u Ličkom Novom, Brušanima i Baškim Oštarijama;

- rejon Lovinac - Sveti rok držala je 32. ustaška bojna sa tamošnjim oružnicima i delovima 1. bojne 12. pukovnije.²⁴⁶

Mada u ovo vreme nije učestvovala u borbama koje se razmatraju, radi potpunijeg uvida u stanje i situaciju neprijateljskih snaga, valja pomenuti daje u sastav ZAPOLI-a ulazila i 17. ustaška pripremna bojna iz Senja.

b) Borbe između Metka i Raduča (od 13. do 19. marta)

Planom štaba 6. divizije bilo je određeno da 1. lička brigada (bez 1 bataljona) zauzme Sveti Rok sa okolinom, a 3. lička brigada da blokira Lovinac i zauzme železničku stanicu Raduč, dok je 2. lička brigade bez 3. bataljona imala da posedanjem položaja u rejonu Bogunica (k. 706) obezbedi ova dejstva i spreči neprijateljsku intervenciju preko Metka iz Gospića. Shodno tome 1. i 4. bataljon 2. brigade prebačeni su noću 13/14. marta preko pruge u sela Kruškovac, Papuča i Bogunica. Iste noći poseli su položaje između pruge i puta Medak - Raduč. Severozapadne padine Bogunice (k. 706), rejon k. 605 pa levo bezimni čuvici, poseo je 1. bataljon, ojačan sa tri mitraljeza, tri mala minobacača i odeljenjem minera, a jednom četom je porušio oko 100 metara pruge i oko nje poseo položaje u vidu zasede. Levo od njega, na liniji: selo Papuča - k. 582 - k. 598 - k.

245) Zb. V-13, d. 33, 37, k. 421b, br. reg. 413, 32-1/5, k. 421c, 15/6, 16/6. Izbeglog naroda iz Korduna i Banije, sredinom februara stiglo je u Glamočko polje, oko 4000, a u Livanjsko polje oko 2000 duša. Prepušteni sebi, moreni gladu i tifusom, izloženi velikoj hladnoći po snegu pod vedrim nebom, mukotrpno su se vraćali, potucavajući se po vrleti i bespuću, na svoja napuštena i uništena ognjišta gde ih je na žalost malo stiglo.

246) Zb. V-13, d. 140, k. 20, br. reg. 4/1-23, 15/1, k. 22, br. reg. 1/1-20. Prema izveštaju 5. armijskog korpusa od 15. marta u Lovincu se nalazila 31. ustaška bojna, ali prema izveštaju ZAPOLI-a od istog datuma, iz koga potiču ovi podaci, kao i svih ostalih dokumenata, u Lovincu se nalazila 32. ustaška bojna od prvih dana marta pa do prve polovine aprila kada je povučena. Ovde su uvaženi podaci ZAPOLI-a kao verodostojniji.

590 razvio se 4. bataljon, ojačan sa tri mitraljeza. Ujutro, 14. marta, u pravcu sela Bogunica na položaje 1. bataljona naišla je četnička patrola, ali je uhvaćena pre nego je uspela da otkrije položaje. Približno u isto vreme prugom je prema Raduču naišla lokomotiva sa tri vagona, koja se pred porušenom deonicom zaustavila. Čim je na nju otvorena vatra odmah, se vožnjom unazad povratila u Medak. Oko 11 časova naišla je putem iz Metka prema Raduču transportna kolona (konvoj) koja je nosila materijale potrebne posadi u Lovinac. U njenoj pratnji bila je jedna satnija ustaša i izvesna grupa četnika, sve oko 300 ljudi. Ustaše su neprimetno podišle levom krilu 1. bataljona gde se kao osiguranje nalazila

Najhrabriji među hrabrima: Nikola Bešir (niži rastom), neustrašivi vođa udarne grupe 1. bataljona, potom komandir njegove 1. čete, sa svojim komesarom Obradom Rašetom, dvadesetak dana dana pre pogibije kod Linaca.

Ujutro, 15. marta oko 5.30 na zasedu 2. bataljona u rejonu Plantaža - k. 583 naišla je od Ribnika prema Metku ustaška kolona sa tri tenka na čelu. Pošto je jedan od tenkova naišao na minu i oštećen se prevrnuo, kolona se brzo razvila i prešla u napad i četa je bila prisiljena na povlačenje. Toga jutra je iz Gospića prebacivana kamionima 34. ustaška bojna. Prvi njeni delovi, čim su iskrcani ispred položaja 1. bataljona, počeli su napad ali su se posle kraće borbe povukli na polazni položaj. Posle toga, kada se cela prikupila, 34. ustaška bojna je prešla u žestok napad svim snagama na 1. bataljon. U oštroj borbi uspela je obuhvatnim manevrom da zahvati krilo 1. bataljona i da sa severozapadnih brežuljaka i kosa ispred Bogunice (k. 706) odbaci levokrillnu četvu, a potom i 2. četvu u centru ras-

jedna njegova desetina. Kako su se ustaše neočekivano pojavile na bliskom odstojanju neki borci su se pokolebali i počeli napuštati položaj, ali neustrašivi vodnik Nikola Bešir, koji se tu zatekao, dobro se snašao, i spasao situaciju. Bez kolebanja je hrabro ostao na mestu, pustio ustaše da još bliže pridu, a onda ih zasuo sa nekoliko bombi i naterao ih u povlačenje. Podstaknuti podvigom svoga vodnika brzo su se vratili i ostali borci, a i drugi delovi su stupili u dejstvo, pa je cela ustaška kolona odbačena nazad, da bi se iste večeri transport vratio u Gospić. Ovaj junak je rešio situaciju u korist svoje čete i bataljona. Činio je to mnogo puta tokom rata, naročito u teškim situacijama, sve do pogibije januara 1945. u Ilincima. U toku noći 1. bataljon je zadržao posednute položaje, s tim što je delom snaga poseo položaje u polju, između pruge i potoka Vedašica. Četvrti bataljon je takođe ostao na posednutim položajima, s tim da zatvori i brani put u rejonu Papuča, pa je zbog toga još pojačan sa tri mitraljeza, protivkolskim topom i protivkolskim mitraljezom i odeljenjem minera sa tri mine. U toku 14. marta, iz rejona Vrebac u rejon Kruškovac - Papuča, prebacio se i 2. bataljon sa dve čete, a jedna njegova četa upućena je u zasedu u rejonu Plantaža - k. 583, između Ribnika i Metka.²⁴⁷

247) Zb. V-13, d. 33, 86, 92, 139; k. 20, br. reg. 14/1-38.

poreda i tako ovladala ovim položajima. Obe čete su se organizovano povukle i posele nove položaje ispod vrha Bogunice (k. 706) i na njenim istočnim i zapadnim padinama, dok je jedan vod bio odbačen na k. 582. Na ovim položajima nastupanje neprijatelja je zaustavljeno. Pojačan jednom četom, 2. bataljona, 1. bataljon potom prelazi u odlučan protivnapad i odbacuje 34. bojnu na njene polazne položaje gde se zadržala. Toga dana, prema levokrilnom vodu 4. bataljona koji je držao Rastovaču (k. 590), nastupalo je oko 100 neprijateljskih vojnika iz Metka, ali su oni lako odbačeni nazad. Uveče, oko 20 časova, patrola čete za vezu uhvatila je jednog ustašu, a kurir 5. mitraljeskog bataljona Pane Bubalo raspršio je ručnim bombama grupu ustaša koji su bežali iz železničke stanice Raduč, koju je te večeri zauzela 3. brigada, zaplenivši jednu pušku sa 800 metaka i nešto druge opreme.

U toku 16. marta nisu vođeni značajniji okršaji, već su obe strane držale svoje položaje uz povremena pripucavanja. U toku noći, bataljoni 2. brigade su pregrupisani, s tim što je 2. bataljon i dalje ostao u rezervi. Na položajima su držani manji osiguravajući delovi, dok se glavnina odmarala po najbližim zaseocima. Pred večer ovoga dana ustaški tenkovi su pokušali neki ispad, ali je jedan naleteo na minu, pa su ga pod zaštitom vatre zakačili za drugi i oduklili nazad.

Oštre borbe tokom 14. i 15. marta donele su 2. brigadi, uglavnom 1. bataljonu gubitke od 7 mrtvih i 31 ranjenog borca, od kojih 8 teže. A, 34. bojna je, po vlastitim podacima, imala tokom 15-og 11 mrtvih i 21 ranjenog vojnika. O žestini borbe sa 34. ustaškom bojnomo svedoči i činjenica da su bataljoni 2. brigade, najviše 1. bataljon, utrošili 5. 100 metaka, 61 ručnu bombu i 26 minobacačkih mina, ako se ima u vidu koliko se zbog oskudice štedela municija.

U ovim borbama, po izveštaju štaba divizije, naročito se istakao 1. bataljon, 3. četa 4. bataljona i 1. četa 2. bataljona, a od pojedinaca vodnik Nikola Bešir iz 1. bataljona i kurir Pane Bubalo iz 5. bataljona »koji su svojom odvažnošću i ličnom hrabrošću pokazali kako treba udarati po neprijatelju«.

Ujutro, 17. marta, 2. brigada je, oslonjena desnim krilom na rečicu Kruškovac, držala liniju: selo Bogunica - k. 706 (Bogunica) - selo Papuča - vis i zaselak Kuklić, oslanjajući levo krilo na severne padine Paleža. Frontom prema njoj na položajima: tt. 697 - bezimeni vis jugoistočne od ove kote - k. 605, stajala je ojačana 34. ustaška bojna. Oko 9 časova ustaše su povele energičan napad, uz podršku 4 tenka, 2 topa 75 mm i 2 minobacača. Glavnim snagama su nadirali u zahvatu puta preko Papuča, a pomoćnim oko seoskog puta između pruge i Bogunice. Spretno koristeći zemljište ustaše su uz podršku tenkova zahvatile i ugrozile levo krilo 1. bataljona u rejonu Papuča. Dok je imao municije i bombi 1. bataljon je suzbijao i odbacivao ustaške nasrtaje, ali kada mu je ponestajalo municije, a naročito bombi, morao je odstupiti na položaje u visini Sušnjarice (k. 692) gde se zadržao do mraka i tokom noći. U ovome okršaju 1. bataljon je imao 4 mrtva i 7 ranjenih boraca.

Pravcem pored pruge ustaše su uz podršku 3 tenka i 2 topa u oštroj borbi odbacile snage 4. bataljona. Pošto se bataljon povukao na prihvatne položaje, obustavile su dalje nastupanje. Iz rejona sela Kruškovac, gde je bio u rezervi 2. bataljon je izbačen na položajne čim je neprijatelj počeo uspešan napad. Radi pomoći 1. bataljonu jedna njegova četa je prešla u protivnapad južnim padinama Bogunice i u početku potisnula ustaše. Ali, pošto je 1. bataljon već odstupio i ova četa je bila prisiljena na povlačenje prema Sušnjarici (k. 692), uz gubitke od 2 mrtva i 8 ranjenih drugova. U ovom protivnapadu ostao je neprimećen u gustišu teško ranjeni Branko Brujić, koji se prikrio u grmu i tu ostao 36 sati, sve dok ga 4. bataljon u protivnapadu, 18-og uveče nije našao i izneo. Uveče, istoga dana, 4. bataljon je upućen u selo Raduč na odmor. U toku dana jedan bataljon 3. brigade poseo je Gromaču (k. 594) s ciljem da bočnim dejstvom potpomogne borbu 2. brigade oko Bogunice. Kako nije učestvovao u borbi vršio je intenzivno izvi-

danje prema Metku, gde su njegove patrole dolazile u sukob sa neprijateljskim osiguravajućim delovima.

Tokom 18. marta 2. brigada je držala položaje: severne padine Kozarišćak. 785 - Okić k. 683 - Dobrića Glavica k. 774 - k. 625 u nameri da spreči dalji prodor preko Raduča prema Lovincu, oslanjajući se na delove 3. brigade koji su držali Bukovu Glavicu (tt. 705). Upravo ovoga dana 3. brigada je dobila zadatak da uveče u 18 časova napadne i zauzme Lovinac, koji je branila 32. ustaška bojna, jačine oko 460 ustaša sa ostalim nekim delovima. Međutim, toga dana neprijatelj nije napadao, pa je štab brigade rešio da noću 18/19. marta pređe u napad i pokuša zauzeti Bogunicu i ostale položaje izgubljene prethodnog dana, čime bi najbolje obezbedio i napad 3. brigade na Lovinac. Prvi bataljon, ojačan sa 4 mitraljeza, upućen je da zauzme Kukljić i da posedne k. 590 (Rastovača) i k. 610 (Breznik). Ove položaje je poseo bez otpora pošto ih je neprijatelj napustio, pa je na njima ostavio jednu četvu a ostale snage povukao na odmaranje. Četvrti bataljon, ojačan mitraljezima i malim minobacačima, upućen je da zauzme Bogunicu (k. 706). Napad je počeo oko 24 časova i u oštroj borbi od oko 30 minuta napad je odbijen, pa je pristupljeno organizaciji novog juriša. Procenivši daje neprijatelj jak i dobro za odbranu pripremljen, da su u izgledu velike žrtve a uspeh neizvestan, štab brigade je obustavio ponovni napad. Posle toga bataljon se povukao na položaje k. 630 - tt. 670 (Luluša) koje je poseo jednom četom a ostale dve čete držao na odmaranju pozadi. U stvari, pošto mu nije uspeo prodor sa ojačanom 34. ustaškom bojnomo, neprijatelj je tokom 18-og dovlačio i prikupljao jače snage za odlučan prodor u Lovinac.

Istovremeno, noću 18/19. marta, 3. bataljon 2. brigade, koji je u međuvremenu iz Sertić Poljane stigao u Vrebac, napao je ustaško-domobransku posadu u Ribniku po naređenju štaba divizije. Usled propusta u organizaciji, a naročito u izvođenju, napad nije uspeo i bataljon se u zoru, a delom i po danu, povukao u Vrebac, uz gubitke od 2 mrtva i 2 ranjena borca.

Ujutro, 19. marta, 2. brigada je bila u sledećem rasporedu: rejon Šušnjarice k. 692 držao je 2. bataljon, rejon k. 630 - tt. 670 (Luluša) držao je 4. bataljon, rejon Mića Glavica k. 612 - Tomčaja k. 644 - Palež držao je 1. bataljon. Oko 6 časova, pored položaja 1. bataljona, ispod Velebita primećene su grupe ustaša u prebacivanju prema Metku, koje su tokom noći izbegle iz napadnutog Lovinca. Bataljon je pokušao delom snaga da ih pohvata ili potuče, ali su mu one umakle u Medak. Oko 8 časova oko dve bojne ustaša, podržane topovima i minobacačima, prešle su u energičan napad pravcem Bogunica - Šušnjarica, glavnim snagama u zahvatu puta Medak - Raduč. Napad je zahvatio ceo 2. bataljon i desnokrnlne delove 4. bataljona. Ove jedinice su pružile jak i organizovan otpor, ali su se u pomanjkanju municije pred mnogo nadmoćnijim neprijateljem morale povlačiti, što je uslovlilo povlačenje na nove položaje svih snaga 4. i 1. bataljon. Drugi bataljon se povukao prema Bukovoj Glavici (tt. 705), a ostala dva bataljona postavili su se frontom prema neprijatelju na liniji Visoko brdo (k. 688) - Kozarišće - Okić (683), produžavajući otpor. U međuvremenu i 2. bataljon već se povukao preko pruge prema Žiru (tt. 852). Raspoložujući nadmoćnijim snagama neprijatelj je energično vodio odlučan napad, a bataljonima 2. brigade posle višednevnih borbi ponestajalo je municije, a naročito ručnih bombi koje su na ovome izlomljenom i pošumljenom zemljištu imale izuzetan značaj za branioca. Pošto je napad na Lovinac već propao, štab divizije je ocenio neshodnim izlaganje jedinica daljim naporima i gubicima, pa je naredio prekid borbe i njihovo povlačenje. Neprijatelj se do mraka spojio sa posadom Lovinca, ostavljajući uz put jaka obezbeđenje oko komunikacije. Noću 19/20. marta 2. brigada sa ova dva bataljona prebacila se preko pruge i celokupna se prikupila u rejonu Vrebac - Pavlovac. Ukupni gubici brigade u ovim borbama iznosili su 21 poginuli i 58 ranjenih boraca.

Prema izveštaju štaba divizije od 16. marta 2. brigada je imala po spisku 1.574 borca, u rashodu 516, a na licu 1.058 boraca, sa 12 mitraljeza, 44 puškomitraljeza, 4 laka minobacača, 4 automata i ostalo. Ali, usled gubitaka u ovim i narednim borbama, ona je na kraju marta imala u stroju (na licu) svega 943 borca, sa 11 mitraljeza i 41 puškomitraljezom.^{248,}

U ovo vreme nacionalni i socijalni sastav 2. ličke brigade bio je sledeći: Srba 1.025, Hrvata 16, a u socijalnom pogledu: 32 radnika, 932 seljaka, 34 zanatlije, 6 nameštenika, 30 vojnih i policijskih lica, 7 intelektualaca, među kojima 200 članova Komunističke partije Jugoslavije, sve po izveštaju štaba 6. divizije od 21. marta. Već po izveštaju istog štaba od 31. marta stanje se znatno menja i izgledalo je ovako: Srbaje bilo 925 i Hrvata 17, a u socijalnom pogledu bilo je: 23 radnika, 831 seljak, 45 zanatlija, 8 nameštenika, 26 vojnih i policijskih lica, 10 intelektualaca. U pogledu partijske pripadnosti bilo je 180 članova Komunističke partije, vanpartijskih komunista (verovatno kandidata) 62, pripadnika ostalih partija 306, ostalo nije imalo partijske pripadnosti.²⁴⁹

Mada su jedinice 6. divizije u ovim višednevnim borbama oko Bogunice, zauzimanjem železničke stanice Raduč i Svetog Roka, postigle značajne uspehe, ipak je propast napada na Lovinac, udario pečat neuspeha naporima 6. divizije u celini. U svom izveštaju od 20. marta politički komesar korpusa izvestio je političkog komesara Glavnog štaba Hrvatske da štab 6. divizije »nije pripremio operaciju na Lovinac kako treba«. Posle iznošenja nekih propusta koji su učinjeni, on utvrđuje da: »Sam štab divizije nije sa voljom prišao izvođenju plana za ovu operaciju i takvo raspoloženje odrazilo se je odozgo pa skroz prema dolje. Napad nije bio energičan i borci nisu išli onako kašto bi trebali ići«. Glavni štab je ovoga puta brzo i energično intervenisao. Već sutradan, naredbom broj 6 od 21. marta on povlači komandanta divizije Srećka Manolu sebi na raspolaganje, a za komandanta 6. divizije postavlja Doku Jovanića, dotadašnjeg pomoćnika komandanta Glavnog štaba Hrvatske.²⁵⁰ Odluka se pokazala opravdanom i celishodnom, a izbor ličnosti srećan i pravilan. U daljim vojevanjima, pod komandom ovoga darovitog dvadesetšestogodišnjaka, istaknutog komuniste i pokretača ustanka u Srbu 1941. godine, 6. lička divizija je proslavila i sebe i njega. Postala je moćna i pouzdana jedinica, slavna i popularna širom zemlje, svrstavši se među najbolje divizije Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije pribavivši svoje komandantu neprolaznu popularnost i slavu.

c) Čišćenje sela od četnika oko Gračaca

Posle rasula, prilikom povlačenja Italijana iz Gračaca, gračački četnici su se tokom marta postepeno pribirali i prikupljali na ovome prostoru, držeći se uglavnom vrhova i padina Velebita, iznad pruga. Odatle su oni pripucavali, upadali sela i uznemirivali stanovništvo. Mada ih je, prema podacima kojima se raspolagalo, bilo oko 150 sa jednim mitraljezom i jednim puškomitraljezom, oni bi svako veče po velebitskim vrhovima palili mnoštvo vatri da dokažu svoju prisutnost i brojnost. Sve je to unosilo nespokojsstvo u narod, pa ih je trebalo što pre ukloniti i proterati sa tog prostora.

Pošto se tokom 20. marta prikupila u rejonu Vrebac - Pavlovac 2. brigada je već sutradan, 21. marta u 10 časova, odmarševala prema Gračacu. Stigavši u rejon Gračac - Lovinac, jedan bataljon je zadržan u Gračacu, jedan je smešten

248) Zb. V-13, d. 51,54,59, 86,92, 137,139, 140,155, 160, k. 21, br. reg. 2/1-13, k. 86. br. reg. 6/15-1, k. 419, br. reg. 45/3, k. 419a, br. reg. 38/27, 10/11, k. 420, br. reg. 12/1.

249) AVII, k. 419, br. reg. 5/1-12, 6/1-12.

250) AVII, k. 422, br. reg. 5/20, k. 10, br. reg. 31/1-1.

u rejon Ričice - Ličko Cerje frontom prema Lovincu, dok su ostala dva bataljona takođe smeštena u tome rejonu sa zadatkom da odatle dejstvuju na cesti Lovinac - Raduč - Medak, kojom su se služile ustaše. U tom rasporedu brigada je bila nekoliko dana, sve dok nije dobila zadatak da očisti prostor od četnika u Velebitu iznad Gračaca.

Ujutro 27. marta u 7 časova, 1. bataljon je jednom četom zaposeo Kitu (k. 1103), jednom četom je držao padine Velebita sa severozapadne strane, a jednom četom je rušio prugu. Potom je pretresao teren od Kite prema Šimlašici i k. 740. Četnici su bežali koristeći se vrletima uz mestimična pripucavanja bez ozbiljnijeg otpora. Istovremeno, 2. bataljon je bez otpora upao u Vučipolje i očistio ga, dok je 4. bataljon takođe uz malo otpora proterao četnike od Pumpe prema Malovanu, kod crkvice Svetog Marka i od vaktarnice između pumpe i Cerovca. Toga dana, 3. bataljon, koji je držao položaje u Ličkom Cerju, prema Lovincu, sukobio se sa jednom satnijom ustaša iz Lovinca i odbacio ih nazad.

U toku 28. i 29. marta 2. i 4. bataljon ostali su na ovom prostoru, s tim što je 2. bataljon bio orijentisan prema Lovincu, a 1. i 3. bataljon su prebačeni na prostor Ploča - Vrebac u nameri da stave pod kontrolu i dejstvo neprijateljsku komunikaciju Gospić - Medak - Lovinac, ali su ubrzo pomereni u rejon Vrebac - Barlete - Ostrovica. Ujutro 30. marta, 4. bataljon je očistio zaseoke oko Gračaca ispod Velebita do zaseoka Kesići gde su se pojavljivali četnici. Ganjanje četnika po Velebitu i oko Gračaca nije donelo značajnije ni vojničke ni materijalne koristi, uhvaćena su svega dva četnika, a zaplenjeno je 14 pušaka, 16 bombi i preko 3.000 metaka. Posle ove akcije i 4. bataljon je prebačen za ostalim bataljonima, dok je 2. bataljon ostao oko Gračaca kao osiguranje prema Lovincu. Pošto se prebacio u rejon Ploče, 4. bataljon je jednu svoju četvu ostavio u Vraniku prema Lovincu.²⁵¹⁾

251) Zb. V-14, d.II; AVII, k. 419a, br. reg. 38/2-7.